

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нің Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 209 (9284) | Среда, 1973 чыл сентябрь 5 | 1925 чылда үндөйлөткөсөн | Өртөө 2 көп.

ДУЖУТ АЖААП АЛЫШКЫНЫ — ШАЛЫПЧЫ ФРОНТ

Күрүне шыгжамырынга

Каа-Хем районун болгаш Кызыл хоорай Совединиң колхоз, совхозтары күрүнеге тараа садарын хүн келген тудумна көүдөйдүп турар. Сентябрьның баштайгы үш хүнүндө дүжүт ажаап алышынынга агаар-бойдустан таарымчалыг байдалы турбаза-даа, үстүндө райондарның ажил-агыйлары күрүне шыгжамырынга хой тарааны урган.

Каа-Хем районун колхоз, совхозтары Кызылдың сайгарылга базазынга 1460 тонна, а Кызыл хоорай Совединиң ажил-агыйлары — 600 ажыг тонна тарааны дүжааган. Каа-Хем район күрүнеге тараа садарын эки организастап, хүнде-ле донтаамап 400—500 тонна тарааны сайгарылга базазынга дүжаап турар. Ылаңгы, «Коммунизмге орун» колхоз сөөлгү үш хүн дүжүтүндө 534 тонна тарааны саткан. Ол ышкыш «Ленинчи орун», «Октябрьның 14 чылы» колхозтар планын 34,2 болгаш 23,5 хуу күсөдүп алганнар.

«Нок-Тей» совхозтун тараанылары күрүнеге тараа садар планын сентябрь 10-га чедир, хуусаа бетинде күсөдүр деп бедиткен социалисттиг хүлээлгени алган турган. Оларның сөзү ажил-херек-биле дүжүп турар. Совхоз чүгө сөөлгү үш хүнде Кызылдың сайгарылга базазынга 590 тоннаны дүжааган, а нийтизи-биле — 924 тоннаны саткан. Ол дээрже планының барым 60 хууун күсөдүп алганы-дыр.

Чаагай дүжүтү кыска хуусаада, чидириг чок ажаап алырының харысалгалыг үези эгелзэн. Ычангаш колхоз, совхозтар күрүнеге тараа дүжаарыча бүгү күштү салыр.

Д. ДЕЕВ,

хлеб продутуллар бүдүрүлгө эргелелиниң начальниги.

ХООРАЙ — КӨДЭЭГЕ

Дүжүтү чидириг чокка ажаап алыры — бүгү-нииниң херээ болур. Чаа өөрдиле чылыны баштайгы хүнде-де эгелзеш, найысылалдың өөрдиле чедириниң студентилери болгаш сургуулар чыгай херекке боттарының улу-хууун кирири-биле колхозтарга болгаш совхозтарга абыттангылааннар.

Кызылда куруенин педагогика институтун чыныга автобустар, кижилер оуларына таарымштыр дериттинген машиналар чыскаалышкан. Шүтү-да бир үе, хын дээр анык оолдар, кыстар өөрүшкүтү чыгыш келдирер. Олар Танды районун «Тиледеге» болгаш «Шамбалыг» совхозтарына дүжүт ажаалдашыны үезинде ажилдаар дээр дегерин айткан келгенери. Ол Ойде шөфтөшкни талазы-биле харысалгалыг, институттун башкызы — Алтай Николаевич Пиче-оол-биле студентилериниң каа, канчаар ажилдаарының дугайын чу-галашты. Ол долчуу-биле мынчаар чугаалады:

«Шамбалыг» совхозта ажилдаар студентилерин у-куп алыры-биле ук совхозта партбюро секретары Дамбай-оол Ондар база келген болду. Ол бодунуң совхозтун дугайында студентилерге мынчаар таныштырды:

«Шамбалыг» дээрже — бо чылын чаа тургустунган совхоз дээрин билдир селер. Беш чылдың бо үшкү шийти-пиринг чылында күрүнеге 5200 тонна тараа дүжаар хү-лээлгесини 5300 тонна кыл-дыр күсөдүр. Бо хүнерге чедир 150 тонна тарааны дүжаадыс. Нийтизи-биле бештиң шөлдериште 28 комбайн ажилдап, гектар бү-дүзүндө 8,5—9 центнер дү-жүтүп ал турар.

Хову турлагларының дер-рилдесиниң талазы-биле беш-тин совхоз районда бирги черин ээлеп турар. Тараажы-ларга болгаш шөфтөшкни таа-рымчалыг байдал тургустун-ган. Эртим студентилер силер-ниң күжүңер, дуздарыңы- бистер четтикпей манай ту-рар бис...

Студентилер тараа чалгаан ховуларга абыттангылар. Олар бо хүнерде барган ажил-агыйларында төлөштүг улу-хууун кирип турар-лар.

В. СЕРЕН-ООЛ.

Онгар-Ховуда ажил хайныккан

Шийтирилг 1973 чылдың дүжүтү ажааган комбайн агрегаттары Танды районун «Коммунизмниң херел» колхозунун шөлдериште түлү-төшкенин ажилдап турар. Хову корабдарының капитаннары социалисттиг чарым-ка кириштипкан, ажаап алышыны сезонунуң дүжү-түндө кижилер 400—800 га тараа култураларын ажаап алырын хүлээп, чарымче

Чээрби комбайн агрегатта-ры тарааны дорт, тавычалап, бөдүрүп ажаарын хүн бүрү үргүлчүлөшкөн. Комбайннар бункерлеринде чаа дүжүтү хүлээп алган, төп шаңче, арылганын баранын тара-аны күрүне шыгжамырынга сөөрткен автомашиналар база-ла соксаал чок хөдөлүшкни-де. Кандашкыныг болжолго, Онгар-Ховунуң беримче ба-гай өөс. Ийги тараа кул-тураларындан 1489 га кызыл-

тас ажааттыган ийикпе, га бүрүзүндө ортумаа-биле 8,5 центнер дүжүт алдынып ту-рар. Күрүнеге колхоз 1850 тонна тарааны дүжаар, ам 825 тоннаны дүжаап, планын 44,6 хууун күсөткен.

Комбайнлериниң чарым-ка Владимир Славников, Петр Комбужап, Оюн Кара-оол, Оюн Борбак-оол, Николай Минюков, Николай Райков олар мурнап. «СКД-5», «СК-4» комбайн-нар-биле тарааны дорт, тавы-

чалай болгаш бөдүрүп ажаар ээлдиг оонаалдарын 160 — 180 хуу күсөдүп туралар. Петр Бугуевке уурткан тараа арылгактары арылгаш, чүдүр, дүжүт ажилдарын шалкынчдык турар.

ЧУРУКА: Онгар-Ховуда комбайннарның тарааны бө-лүктөп ажаап, тавычаларын бөдүрүп, бастырып турары.

В. САВИНХТЫН ФОТОЗУ.

КОМСОМОЛЧУ ПУТЕВКА-БИЛЕ

Бо хүнерде бистин республи-каның шөлдериште чаа дүжүтү чидириг чок ажаап алыр дээр демисел калбарган. Ону чогуур үезинде ажаап алыры чугула айтты. Мынчаан республиканың Мон-гун-Тайга, Току, Эрайн, Ба-рыын-Хемчик, Овур районна-рының анык механизаторла-ры тараан районнага ажилдаары-биле боттарының күселин илсерткенер.

Барыын-Хемчик, Монгун-Тайга районнада комсомолчу путевкалыг келгенер-биле ВЛКСМ обкомунга ужураш-ка болган. Оларның мурнуга ВЛКСМ обкомунун ийги сес-кретары Г. Иргит чүве чуга-лааш, СЭКП Топ Комитеди-нин болгаш ССРЭ-ниң Минис-трлер Чөвүлелиниң 1973 чылдың дүжүтүн ажаалда-рын болгаш көрө ажил-агый продукттары күрүнеге сады-рын организастыг чорудар та-лазы-биле доктаалың амыд-ралга боттандырылың чы-

мыштыг үези келген, алаа аныктар идекпейлг кир-жиг дээрин демдегелген.

Тыва АССР-ниң көрө ажил-агый министриниң бирги ора-лакчызы А. К. Бакулин чыг-лаанна тараа ажаалдашының республикада чоруп турары-нын байдалын таныштырган. Комсомолчу путевка-биле кел-генерини өмүзүңдөн Ба-рыын-Хемчик чурттуг Мон-гун Сазаккай чүве чугаалааш, тарааны дүрген болгаш чиди-ринг чокка ажаар дээр бүгү

бар күжүвүстү үндүрер бис деп хүлээптен.

Комсомолчу — путевка-биле келген механизаторлар 1973 чылдың дүжүтүн дүрген, чиди-ринг чок ажаап алыры-биле республиканың анык меха-низаторларына, тараажыла-рынга кыйгырыгы үндүрген. Комсомолчу путевка-биле кел-генер бо хүнерде Каа-Хем, Танды районнарының тараа шөлдериште ажилдап эгелзэн.

В. ЧАДАМБА.

БҮДҮН ЧАРТЫК ПЛАН

Чөөн-Хемчик районун «Сүт-Хөл» совхозунун ажил-ипчилери тоску беш чылын шийтирилг үшкү чылында нийтинин малынга четтир-чөм-суурну тургускаш, келер кышка үлгөрдиг белекелени-рин шийтирилдөөр. Мынчаан мал чедииң белекелени олар организастыг чоруду-туралар.

Совхозтун дирекциязы, партком, ажилчын комитеди бүгү күштү мал чедии белек-

көөрчө мөөңдө, сизгенчилер ортузунга организастык болгаш политмассалыг ажилды күш-тедирген. Социалисттиг чарышты дээштиг организастап, оон түнөлдөргө чогуур үезинде үндүрүп, чарыштын тий-лекчилерин шаңгап, мактап дегелген. Ажил-агыйда мал чедииң белекеленини темпизин бекит.

Ажил-агый план Бугузар 1831 тонна сизген белекээр турган, август 31-ге чедир

даалгазын 111,8 хуу күсөткен. Августтун сөөлгү он хо-пуунда мал чедии белекээр талазы-биле социалисттиг чарыш-ка ажил-агыйлардан «Сүт-Хөл» совхоз бирги черин алган, СЭКП обкомунун, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүле-лини болгаш облпрофчөвү-лелин шийтирил Кызыл ту-гун алырында төлөштүг бол-ган. Совхоз сизген белекээр планын сентябрь 15-ке чедир 150 хуу күсөдүр сорулганы

салган. Силос салыр култу-раларын үшүжү эки болган. Оон оонаалды чедиишкни-ниң күсөткенин болурун арга-зы бар.

Сизгенчилер ортузунда кал-барган социалисттиг чарыштын сөөлгү беш хоуунуң түнө-линде ажил-агыйын Кара-Чыраа, Ишкын салбырларының сизгенчилери мурнуку одуру-га чоруп турар.

Ю. БАЙ-НАРА.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ РАЙОННАРЫНЫҢ ТАРАА ДУЖААП ТУРАРЫ (СЕНТЯБРЬ 4-ТЕ МЕДЭЭ).

Районнар	Планы тонна-биле	Дүжааганы тонна-биле	Хууу
Танды	39.560	3.157	8,0
Бий-Хем	7.960	82	1,0
Каа-Хем	19.920	3.355	16,8
Улут-Хем	5.810	389	6,7
Чөөн-Хемчик	5.130	70	1,4
Барыын-Хемчик	600	—	—
Бай-Тайга	130	—	—
Кызыл хоорай Соведи	1.890	977	51,7
Республика нийтизи	81.000	8030	9,9
1972 чылдың ол үезинде турганы	78.000	11148	14,3

Беш чылдың шийтирилг үшкү чылында Улут-Хем рай-онун «Күш-ажылдың хо-туу» совхозунун ажил-ипчи-лери нийтинин малынга бижыг чөм-суурну тургузуп алыр дээр, ол ажилче бүгү күжүн мөөңдөш. Олар бүдүн чайдур-гузунда сизген белекеленин ор-ганизастыг болгаш бедик тем-пизин чорудуу келгенер. Ук ажилга совхозтун 4 звено-зу хаара туттунган. Сизгенчи-лер нийтизи-биле 2985 тонна сизген, 17.000 тонна силос, 500 тонна сенаж белекээр-лер. Нийти түнөлдө эки: ук звенолар сизген белекээр пла-нын күсөдүрүшкү кырында келген. Ол ышкыш 3000 тон-на силос салдыган, 420 тон-на сенажты белекееп алган.

Күш-ажылчы чедиишкни алаа келбес. Ону күштү шы-гузаап, кижилерин матери-

алдыг болгаш моральдыг со-нуургалыг дегини тургаш чед-ий алыр апаар. Маңаа күш-ажылчы чедиишкни кол үндөшүн — социалисттиг чарышты сизгенчилер ортузунга калбартып чорутканы болган.

Чарышты багай организас-таар болза, ол түнөлдө чок бо-лур. Мынчаан сизген ажаалда-зы эгелзеп мурнунда соци-алисттиг чарыштың негелдери-нин кижилер бөрүзүңге чедир та-йылдыраан.

Сизгенчилер ону деткип, улу-хуушкы-биле хүлээп ал-ганнар. Ол ышкыш мал чедии-ниң белекеленинге хаара ту-тунган ажилчын бүрүзүнүң хуула бот-идекейи, кылын турар ажилды дээр харыска-галымы, бот-боттарынга дузала-жып, деткижип билдир, бедик медреселдин, нийтинин хө-рөөңгө бердигени — бо бүгү

чүүлдер ажилдын чедиишкни-ниң болурунга улу-хуушкы берген.

Чарыштын негелдериң Бугузар звеноларының ажилын беш хоууктап түнөөр деп көргөн. Тилеккей болган кижилерини шаңгап, мактаарын айтыкан. Бир эвес звено беш хоуук дүжүтүндө 100 тонна сизгенни белекееп, бирги черин и, ээлээр болза, ук звенога шийтирилг ышкылыг тыыспы-шаан 50 рубль-биле шаңнаар. Ийги черин ээлзеп звенога шийтирилг ышкылыг тыыспы-шаан 40 рубль-биле ша-нааар.

Социалисттиг чарыштын түнө-лини айткан хуусааңды үндү-рүп турган. Совхозтун эрт сизгенни звенолорунда Чо-дурга салбырларын үшкү ве-нозу эки ажилдап, чарышпа-каш удаа тилекчи болуп кел-

ген. Ол звенону Норбу Кара-оол удуртуп турар. Звено 852 тонна сизген белекээр пла-ныг турган. Күш-ажылды эки организастап, бедик бөдүрү-чүлүг ажилдап келгенени түнө-линде, звено планын 1028 тонна кылдыр ажаар күсөткен. Ол ышкыш көрө Совет депутатты Буян Салай-оолга удурткан Торгалыг сал-бырларын звенозу база эки ажилдаан. Ол звено сизгенчи-лер ортузунга калбарган чарыш-ка каш удаа тилекчи бо-луп келген. Сизген белекелчи-лериң аразында мурнакчы-лар эвези эвес. Олар болза Александр Шелюков, Владимир Попов, Лонгас Аракчаа, Кы-рыс Солаан-оол болгаш өскө-лөр-лаа-дыр. Ак сеткилдиг, кызыкмак ажилы дээр олар мактап, шаңналга чедип, ша-лыччыларын одуруунга ки-

Азия болгаш Африка чурттарының чогаалчыларының конференциязының киржикчилеринге

Алма-Ата хоорай

Иен делегей харылааларының чарткынышкыны-биле хол-балгыр планетаның политиктиг байдалында бооп турар таарымчалыг өскөрдүшкенин бооп турар амыг үезе чо-гулчалыг харылаалары калбартыры болгаш угаан-болал-дың өртиселери-биле солтур чорук Азия болгаш Африка чурттарының чогаалчы интеллигенциязының мурнуна тайбың дээр, национал хосталга болгаш социалдыг шы-ныг чорук дээр демисел турар бүгү күштериниң чангыс эки улам бижыгларынга киржириниң чаа-чаа аргаларын ажилдап берип турар. Улаустарың амыдыралың эрге-ажык-тарың Бугузар дүжүтүгүг чорукта чавырдыларың бүгү чөм бөрүзүңге негелдериңге илг кылгыр — чечен сөө чогаалчыларың мурнунда туруп турар бедик бол-гаш өндүр-чагай сорулга болур.

Азияны болгаш Африканың улаустарының империализм-ге, колониализм болгаш сөөк-азы мугурун мөчүтүдгө удур, хосталга ыныктыг демиселге совет кижилер каякка-кезде тайгалың чок эс-сеткилдиг каттыштырып келген. Мынчага дайын патриоттуг күштерин тиле-дегел-биле доозулган; Индий-Кыдаттың бүгү улаустарың боттарының амыдыралын даптымадан кандыг-даа холгаарлаашкын чок-ка тургузар эрге дээр шыныг демиселниң эсдиниңки-ниң болурунга бистер бижымы-биле Бугузар турар бис. Бис-тер Чооксу Чоон чүккө шыныг тайбыңны тургузары дээр, париль агрессияга удур, агрессорларын оларның эжелеп алган араб девискарларын үндүрер болгаш Палестинаның араб улаузуңуң дүжүтүгү эрге-ажыктарын хандыры дээр демиселни турар араб улаустарың дегини турар бис. Бистер Африканың колониализм болгаш сөөк-азы мугурун эрге-чагыраларын узуткары дээр демиселни турар ула-устарың база өскөрдү чокка дегини турар бис.

Национал-хосталгалыг демиселди шыны-биле, чайынандыр көргүзүп, анык национал күрүне-лерин тургузуушкуну-га идекпейлг киржиң турар депшигелгилг Африка-Азия чурттарың чогаалчыларың чогаалчы болгаш хой-ниги ажил-чорудулашын совет кижилер ханымы-биле чугулаушкуну көрүп туралар. Ол чурттарың чогаалчылары улаустарың эң дээр чаччыларын улам саймартышпаан, ийги төрөткөшкенин шыныг угаан-болдынга, сонал деп-шигелени, хостуг көжүлгөдөң болгаш национал катан тур-густуушкунуң, Бугузар тайбың кожа-хөлбө догунааш-кының, бот-боттарың аразында културалы улам бай-лакпыдарың ору-биле чоруп турар улаустарың эгээр-тинисе чогаалчы аргаларың шыныг чорук сипиккен чечен чогаалдары тургузуп туралар.

Азия болгаш Африка чурттарының чогаалчыларының конференцияларыга найыралдык болгаш бот-боттарың бил-чирини, боттут болгаш үр-түнедиг ужуражышкының Бугузар үргүчү кол чүтү бооп келген. Алма-Атага конфе-ренция ышкы чорук база-ла кол чүтү болду. Ол Африка-Азия чурттарының чогаалчылар шийчөөшкениниң төөгүзүңге културга ажилдакчыларың акы-думалышкы нады ажилдакчылашын бижыгларынга чугула үе-чада болур болду. Оларын хүлээлгези — келер үениң салгакчылары-га тайбыңны камгалаары, боттарының үезинде кады чурт-тап турар кижилериниң бургулгар көжүлгөдөң камгалап, улам саймартыры бооп турар.

Чедиишкениң ажилдаары болгаш тайбыңны демок-ратияны, национал хамаарышпаа чоруктуң болгаш со-нал депшигелени эрге-ажыктары дээр улу-хуу чогаалды-чы тиле-дегелериң болурун Азия болгаш Африка чурттары-ның чогаалчыларың V конференциязының киржикчи-леринге чуреттиң ханызыңды күзеп түр мен.

Л. БРЕЖНЕВ.

ФИНЛЯДИЯНЫҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИ У. КЕККОНЕННИҢ СССР-ГЕ ЧОРААНЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Финляндия Республиканы Президентизи Урхо Калеве Кекконен сентябрь 2—3-те Совет Эвилелинге аян-чорук кылдып чорай. Президент Ле-нинградка, а ол ышкыш Свето-горскиниң целлюлоза-саазын комбинатына баргылаан.

Оон ол аян-чорунуң үе-зинде ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгиниң Президент У. Кек-конен-биле ужуражышкына-ры болгаш беседалары бол-гулаан.

Беседалар үезинде совет-Финляндия харылааларың айтырылганы тодаргай-биле чугаалажып көргөн. Хары-лаалар политиктиг, салгы-экономикиг, өртөм-техниктиг, културлуг болгаш өскө-лаа талаалар-биле чедиишкениң калбарып турарын талаар сеткип ханып демдегелзэн.

У. Кекконен биле А. Н. Ко-сыгин делегей байдалың ай-тырылганың талазы-биле санал-ооналарын илсерткеш, делегейде, хамыктын мурнунда Европада дүшкүрүгү чорук-туң чавырдышынынга ба-йыр чедиргенер. Бүгү чурт-тарың демниң күженишкы-ни-биле ышкы чавырлыш-

кыны туюлганга чедир бижыгалап болурун улу-хуу-дулазын олар дем-дегелзэнер.

Европада сады-экономика талазы-биле кады ажилдажы-лганың кедилг келер үезиң чугаалажырыңче улу-хуушкы-гейни олар салганнар. Анг-ганы нийтигел системалыг кү-рүне-лер аразында ышкы кады ажилдажылы нийти Европада үндөйлөш, кандыг-даа кызам-дашканын чокка калбарып, дө-жүрү эргежок чүтүл деп ССРЭ болгаш Финляндия са-нарышпаан, боттарың тала-зында ышкы улаанышкы-не үргүчү чүтүрү дээрин демдегелзэнер.

Бижыг чаччы Бугузар ажил-чакыг чокка бооп эр-ке-л ол беседалар совет үдү-рүтүчүлүр биле Президент У. Кекконениң аразында үргү-чүң хуула ужуражышкына-рынып уламчылап болу-шпаан, Совет Эвилели биле Финляндияны аразында найы-раллы база бузурали улам бижыгларының херөөңгө илгилг болган.

Финляндия Республиканы Президентизи У. Кекконен сентябрь 3-те Светогорскиден төрөн чуртунче чорупкан.

ЭШ А. Н. КОСЫГИНИН МОСКВАДА ЭЭП КЕЛГЕНИ

СССР-ниң Министрлер Чө-вүлелиниң Даргазы А. Н. Ко-сыгин сентябрь 2—3-те Финляндияны Президентиз

У. Кекконен-биле Ленинград-ка ужуражышкыны соода Москвада эеп чедип келген. (СЭТА).

КУСКУ АЖЫЛДАРГА ЧАРЫШ

аразында социалисттиг чарыш-ты организастаан. Оон түнө-ли беш хосташ үндүрер. Бирги черин ээлзеп комбайнер 25, ийгили — 15, үшкүзү — 10 рубль-биле шаңнадыр. А бүдүн сезон дүжүтүндө эки ажилдап келген бирги черин ээлзеп комбайнерге 800 рубль-ди бериптаан, «1973 чылдың дүжүтүн чедиишкы» деп аты тыыспыр. Ийги черин ал-ган комбайнер — 700, үшкү чер дээр — 600 рубль ша-налды тургускаш.

Социалисттиг чарыш чүгө комбайнерлерин эвес, а чо-лаачыларын, поварларын, шаң ажилчыларының аразында база калбарган. Мынча-ан чарыштын дээштин, оон үр-түнедиг болурун чедип алыр дээр совхозтун ажилчын комитетинин тала-зында кичээлгени кошкат-кып турар.

М. БАЙЫСКИАН, «Күш-ажылдың хо-туу» совхозта ажилчын комитетиниң даргазы.

Бистин чуртувуста
«Кадыр болгаш маска»

Москвын «Кадыр болгаш Маска» заводунун металлургия тоску беш чымдык үшкү шипитиринг чыгында алган социалисттик хүлээгедерин чедиктеринин күсөдүн турар.

Ол коллектив күш-ажыды таарымчалыг организастаанын, ажил-ишти чогадыкчы ёзу-биле көөрүнү ачыында чыл келген тудум-на канын болгаш прокатты бүдүрүп үндүрерин улам көвүдөдүн турар. Металлургия чымдык чүгө баштайгы чартында безин пландан ажыр бүдүрүп-чартык миллион рубльдин металл берген.

Бирин болгаш ийгин кварталдарда бедик бүдүрүлгөн көргүзүлгөн дээр Бүгү-эвилдеги социалисттик чарыкчыга бирин чегин салган деп санаган, ол коллективке ССРЭ-ниң Кара металлургия министрствонун болгаш металлургия үстүрүрүнүн профессионалдык ТК-зынн Кызыл туугун ты-выска.

ЧУРКУТА: мартин негизин муракчы кай экилдеринчелерин бирезин коммунист П. И. Забеган (солгай талзын-де), оон дузалычы В. И. Савченко олар. Чыл эгизинден бээр оларын бригаданы пландан ажыр 200 тонна ажык металл бүдүрүп үндүргөн. (СЭТА-нын фотохроникасы).

Өнүгү руда шыгжамыры

Тоску беш чымда (1971—1975) Совет Эвилдегине өнүгү болгаш хомар металлургия бүдүрүп үндүрерин 1/4 катан, оон иштинде чык кылыры 30—40 хуу көвүдүр. Чык болгаш металлургия арыг рудаларын чуртта эне койну берин турар чер — Джекагантын даг-металлургия комбинаты (Казах совет республика) ол сорулганы күсөдиринге салымчылык кырып барар. Беш чыл тоңчузун чедир ол комбинаттын күчүзү барык бүдүрүп чартык катан узаткан турар.

Джекаган комбинаттын шахталары руда казып, тымары-ны эң чаа аргаларын ажалдап кылырынын, даг бүдүрүлгө-нүн кол болгаш дузалда-даа ажалдарын бүдүрүп-биле механизацияларын, чер иштинде боду шипчен, ажалдар дерин-херекесдерин ажалдарын бир хевиринг Бүгү-э-виле лабораториялары боон турар.

Советт ийи чыл дүргүзүндө ачаа чер адаган ажалдар машиналарын чык ажык чаа хевирлерин шепен көргөн. ЧУРКУТА: Джекагантын даг-металлургия комбинаты-нын Согу талын рудининде чык руданын ажык арга-биле кызып ап турары.

И. БУДНЕВИЧИННИН ФОТОЗУ.

Күш-ажыл камгагалынын институту

Чексе дерин-херекесдерин канчаар эң таарымчалыг кыл-дыр эитен тургузарда, ажалдар чегин канчаар чырыста таарымчалыгды, даам-шпешонин канчаар ээжөдөдир — бо болгаш үстүрү бүдүрүлгөсүнүн күш-ажылдын байдалын экилдеринин өскө-даа айтыртыларын күш-ажыл камгагалынын Исаово хоорайда Бүгү-эвиле эртем-шпешчел институтунун коллектив шипитирген турар.

Оон ол дөрт салбарларын дым хой спецалистер, олар-нын араалык инженерлер, экономистер, технологтар, химиктер, энергетиктер, чырык техниктер, экилдер база ажалдап турар. Олар шпунтуз чыгыс сорулгалыг: ажал-чыгарынын ажалдап байдалын таарымчалыг, дарыкка чок болдуруп, бертиш-неддер азы ажал байдалындан алымыр чоруктарын бодуруса.

Институттун лабораторияларында болгаш кимистеринде күш-ажылдын байдалын улам экилдеринин бүгү айтыр-галарын шипчиле, шипитирген турар.

ЧУРКУТА: биология эртем-шпешчелеринин кимизде, тигисин бо-зүтүнү ууртуктуз В. Акимов (солгай талзын-де) микро-камматтын салдарын шипчиле көрүп турар. В. АКИМОВНИН ФОТОЗУ.

П. МА.

СЕТКИЛДИН ХАНЫЗЫНДАН ЭШ ХУУЗУНУН БЕСЕДАЛАРЫ

Организас-политиктиг чүгү-ла кемчег — партдокументи-леринн солукшкуну партия организастааларында органи-застыг бедик денелде чоруп турар. Коммунист бүгүзүнү идекпейн болгаш харыс-са-газын бедидеринге, сагыла-чурунун быжылаарына, парторганизация бүгүзүнү парторганизация коммунист бүгү ажил-чорудуга эки-жидеринге ол улам ийди-лигин бээр. Ичингаш пар-тия кечигүнеринин илек-кейи, бот-боттарына негелде-зи бедизин.

Каа-Хемин бүгү партия орга-низастааларында Уставтын не-гелдерин, партияны даал-галарын күсөдүн турарын дугайында коммунистерин диннадыларын ап, чугаала-жырын калбаа-биле практика-лап турар. Оон-биле кады бисте тус-тус коммунистер-биле ажил, эш хуузунын беседала-ры хей талалыг болгаш дээр-тиг бооп бар чыдар. Партдо-кументилерин солукшкуну хой-жидеринге партияны бүгү эге организаста-ларынн хураалдарына чуга-лашкан. СЭКП райкомунун бюрозунга «Совет Тыва» сов-хозта парткомун, «Октябрь 30 чылы» хозта парторга-низастааларын секретарынын илеткелдерин алган. Бо бүгү кемчегер, ол ишкык коммунистер-биле тус-тузунда беседалар оларын идекпейн болгаш партия эге организаста-ларынн дайынчы арга-шпешчел бедидеринге дээр-тиг салдарын чедирин турары чугаажок.

Беседаларын коммунист даандырган ажил-херекке ха-рыссалганын бедик-биле ме-дереп билер, бүдүрүлгө ба-за хей-ишти ажалында, хуу-да амыдырал-чуртталганын

чептерин база чазыларын ылгап билип, оон чогуур түн-нелди кылдыр сорулга-биле чо-рудуп турар. Чамдык эштер-биле беседалы ийи катан, а херек апарган таварылгада — үш-даа удаа чорудуп турар. Оон практиказынын чамдык чижектерин манса көрөөл.

«Кызыл туук» совхозта пар-тия организастаалары коммунист Донсан Чаш-оолонич Салчак-биле беседалы чоруткан. Ол болаа ажил шагына арага-лап, чурум үрөөш, партия та-лазы-биле кемчег алдырган турган. Партбюрога эш хуу-зунун негелдегил беседалын кылган соонда эш Салчак оон чогуур түннелди кылган, ара-галар чоруп соксаткан, мал-чыныр ортузунда хей-ишти ажалында идекпейн кырып эгелген. Коммунист-биле бесе-да кылганынын үш ай сөүлү-де эш Салчак мурунда хү-лээккен партияны кемчегин дүжүргөн.

Кажан оон партдокументи-лерин шүштүрүп турар үеде райком секретары В. А. Чигар-ский-биле беседала ол муру-ндагы чазыларын бүрүп-биле минин, моон солгаар-нын чазыларын бодуруба-зын, денчиг партиянын ке-житүчүн бедик азын төлө-тин-биле эдилээрин ол ачаа азаан.

Өскө бир чижек. «Ленинчи орук» хозта парторганизаста-ларынн үедегунга коммунист Иванов турган. Ичингашок ол колхозка өвөс, а ыаш ажил-агыл черинге, геология шипчилегинге, а чамдык туралаан-на черинге ажил-лаар, партия дайынчын тө-лөп туражок, колхозтун-даа, парторганизастаалары-даа ажил-ды мырынай киришпезин. Оон-биле азын шпешчел бесе-даларын коммунист бүгү таа-би-ле хожугдеринге дугайында айтыртыны СЭКП райко-мунун пленумун шээр мал-дык чорудуп турар. Ичингаш хой ажилы Овур район улуг перспективалыг. Хой ажилын хожугдеринге районун муру-нда улуг сорулгалар салды-нып турар. 1980 чылда хой-нун баш санын 118 муң че-дирер, азы амгы тургунда 16 катан өстүрүп ужурул бис. Шээр малдык баш санын өстүрүп-биле чегелештир, оон уксаалыг шыныры эки-жидер болгаш продукттуг чорупун бедидер керек.

Сески беш чылда районун шээр малынын баш саны 25 хууга, хой, өшкү эдилдин бү-дүрүлгө 13 хууга өскөн. Тоску беш чылдын ийи тыла-рында шээр мал өстүрүлгөн, оон продукттуг бедидерин-ге баа-лаа чамдык тогумча-лыг түндүкчелер чык эдилди-ган. Шипитирген 1973 чылда «Коммунизм» 1973 чылда «Коммунизм» оон сорулгалыг «Торгалы» совхозтун ажил-и-чилери, мал ажалынын тус-най эртемчилери хой ажил-ын хожугдер дээр дейселе-ди чорутушкан, чамдык түн-нелдерин чедир ала-даа, өр-ткен чедир ала-даа түннел-биле район төрүр 100 баш шээр малга оналгын 70 ху-раганын, 66 аялыг алган. Бо көргүзүг мактавыг өвөс, ку-дү денелдегил түннел-дир. Ол болаа ажил-агылдарда мал-дык уксаажылыгынын бол-

гаш зооветеринарлыг ажил-дарын негелдегил дүштүр чорутууларынын херечиле тур-дур-дур.

Хой ажилын районга улам ийди хожугдеринин дугайында айтыртыны СЭКП райко-мунун пленумун шээр мал-дык продукттуг чорупун ю-вүдиринин болгаш уксаажы-дылазын экилдеринин дугайында район Советинин сес-сиязын чугаалажып, тоску беш чылда ол чорудар пер-спективалыг сорулгаларын ажалдап кылган, бригада, ферма бүдүрүлгө тозаргай оналгаларын берген. Партия райкомунун пленумун бол-гаш район Советинин сес-сиязын докталдарын күсө-дүн таалазы-биле ажалды чорудуп турар. Хойжугдарын эртем-теоретиктиг конферен-циязын хой ажилын хожуг-деринин айтыртыларын при-нцыпка холбаштырышкан, муракчы дүргүзүлгөн, эртем-чил чедикчилерин мал ажалында шипчилерин чуга-лашкан. Ноябрьда 122 хойжугдар кирип, район-нун байдалында таарымча-лыг уксаажы хон өстүр-гөн, төрш боозалганы хой-лар кыштын кайы үедегил өкүлдөр кылдыр организаста-ларын зооветеринарлыг ажилдарын экилдеринин боттот аргаларын сайтыр-гын, чогуур саала-оналганы солукшан. Ичингаш малдык чык баазанын үндөзүн-биле бымжаларын кол сорулга кылдыр салган.

Районун кайы-даа ажил-дарын хожугдеринин ажил-дарын негелдегил дүштүр чорутууларынын херечиле тур-дур-дур.

Хой ажилын районга улам ийди хожугдеринин дугайында айтыртыны СЭКП райко-мунун пленумун шээр мал-дык продукттуг чорупун ю-вүдиринин болгаш уксаажы-дылазын экилдеринин дугайында район Советинин сес-сиязын чугаалажып, тоску беш чылда ол чорудар пер-спективалыг сорулгаларын ажалдап кылган, бригада, ферма бүдүрүлгө тозаргай оналгаларын берген. Партия райкомунун пленумун бол-гаш район Советинин сес-сиязын докталдарын күсө-дүн таалазы-биле ажалды чорудуп турар. Хойжугдарын эртем-теоретиктиг конферен-циязын хой ажилын хожуг-деринин айтыртыларын при-нцыпка холбаштырышкан, муракчы дүргүзүлгөн, эртем-чил чедикчилерин мал ажалында шипчилерин чуга-лашкан. Ноябрьда 122 хойжугдар кирип, район-нун байдалында таарымча-лыг уксаажы хон өстүр-гөн, төрш боозалганы хой-лар кыштын кайы үедегил өкүлдөр кылдыр организаста-ларын зооветеринарлыг ажилдарын экилдеринин боттот аргаларын сайтыр-гын, чогуур саала-оналганы солукшан. Ичингаш малдык чык баазанын үндөзүн-биле бымжаларын кол сорулга кылдыр салган.

Комунистер-биле беседаларын түннелди чугаала-жып партия хураалдары бис-ке 21 кезек чеге эркен. Оон-биле кады оларга уста-вын негелдени күсөдүн тура-рынн талазы-биле кечигү-нерин диннадыларын ап келген. Мындыг бир чижекти ап көрөөл. № 958 мехколхоз-на парторганизастаалар ком-мунист Хуторжок үр үеде илекпейн өвөс болуп, пар-тияны кандыг-даа даалга чок

«Кызыл туук» совхозтун ди-ректору коммунист Ю. Занин-биле беседалы ийи удаа кыл-ган. Ажилчыларга оон кар-жы чанынын, бүдүрүлгөсүн чугула участыг мал ажалын-га байдалы багыт контроль-лап турарын дугайында хо-

Партийжи амыдырал

мудалар каш-даа келген. Оон ол ажил-чанынын дугайында партбюрога, коммунистерин хураалына чугаалашкан, пар-тия райкомунун бири секре-тары Н. П. Федоров оон-биле беседалы кылган, чептерин дүргөн эдин, уурдугуларын арга-зын эскертири ачаа сүмө-дөн. Ам эш Занинин ол байдалы түндөзүн-биле эске-ртирген, бодунун ажалын чо-рударла партия, профвелед-органарына даалык болу берген, кижилерге эалдек апарган.

Чамдык беседалар үр-түң-нел чок болгулар таварылга-лар баа бар. «Коммунизм чок орук» колхозка парторга-низастаалар болгаш СЭКП рай-комунга коммунист Н. Ком-каров-биле беседалы каш-даа удаа кылган. Ол ачаа болу-нун чептерин элин алырын азаап тур-даа, оон чогуур түннел кылбаан. Ол бола үр-гүчү арагалар турган, амы-дырал-чуртталга баа төлөп чок чоруп дээр сөүлүндө СЭКП райкомунун бюроз оон партидан үндүргөн.

Чамдык беседалар үр-түң-нел чок болгулар таварылга-лар баа бар. «Коммунизм чок орук» колхозка парторга-низастаалар болгаш СЭКП рай-комунга коммунист Н. Ком-каров-биле беседалы каш-даа удаа кылган. Ол ачаа болу-нун чептерин элин алырын азаап тур-даа, оон чогуур түннел кылбаан. Ол бола үр-гүчү арагалар турган, амы-дырал-чуртталга баа төлөп чок чоруп дээр сөүлүндө СЭКП райкомунун бюроз оон партидан үндүргөн.

агылдарында малдык чөм баа-зын көчүгү кошкан. Ишкык үеде бодун мал чөм-биле ажил-агылдарын хандырт-галык норма баугаар са-наарга 14 хуу, чугаажыг чөм 3-ле хуу болуп турар. Кон-центртыг чөм-биле респу-бликанын берген фондугулар хандыртгалык турар. Ишкык оларда чедиле, херекте-дил чугаа 56—60 хуузу эл-леш турар. Оон хараа-зын-де кандашканын, улуг харгыг, олт-сиген чегей үнөр чыл-дарын кыжынында малга улуг берелерин таварыш-тыр-гын турар.

Колхозтар болгаш совхоз бо чылы 4476 тонна сизгени, 3216 тонна эдилканы, 7600 тонна чулуктуг чөмни белет-кени. Районун сизгөн шөөл-деринде 20 бригадалары ажил-ишкык ажалдап, мал кемчиги белеткенин техника-нык болгаш хоздун чепселе-херекесинин күжү-биле чо-рудуп турар. Ам районда 2000 ажалы тонна сизгөн, 90 тонна буу-бур-белеткенин. Кукуруза болгаш эдилканы ажалдап кидия түдүктөш-кенин. Мал чөм белеткенин «Торгалы» совхоз организаст-тыг чорудуп, сизгөн белеткенин планынын 40 ажал хуузу күсөдүн.

Ычылда-даа мал чөм белеткенин темпиз шапкы-чылдыг турар. Сизгелерин кыш-ажылынын бүдүрү-чүлү болгаш организастык кууду. Бо дугайын партия рай-комунун бюрозунга чугаала-шкан. Мал чөм белеткенин

чорудулазында чептерин чылдыртып, ажил-ишкык-терин ортузунда масса-поли-тиктиг ажалды күштөдир-генин, социалисттик чарык-чы дөштүг организастаалар боттот кемчегерин алган. Совхозтун болгаш колхозтар-нын уурдугуларын, тусай эртемчилерин, партия, совет, профвелед организастааларын бригада, эвено бүдүрүлгө оналгаларын берип, кижилер-биле ажилды экилдегил. Чарыктын түндөзүнүн оон хонуктап үндүрүп, муракчы бригада, эвено бүдүрүлгө мо-ракчы болгаш материалдыг дөштөдиринин чорутуп турар.

Районун сизгөн белеткенин шөөл шөөлдер Уба-Нур шпалазында Ак-Чыраа, Сары-Холук дөштөдир. Ол шөөлдер чыл бүрү сүт хөмө ап, сизгөн дүштүг куудуларын турар. Ичингаш Сары-Холук, Ак-Чыраа дөштөдиринде малга-тулаалыг, сүтүг чөм-лөрин кургатып таалазы-биле шипчиле ажалын чорудуп, оон республиканын сүт ажал-агый министрствонун ду-раа-зын-де кызыл баа, дыка хой кемчээлди сизгөн шөөл-дерин ажалдап кидирин алыр арга бар.

Хой ажилын улам ийди хожугдеринин айтыртыны чедикчилерин шипитирген бээрээ — мал чөмнүн быжыг баа-зын тургузары.

Т. МОНГУШ.

Өвүр райкукумунун көдөз ажил-агый эртемчилерин ма-чалыгын.

Хой ажилын улам ийди хожугдеринин айтыртыны чедикчилерин шипитирген бээрээ — мал чөмнүн быжыг баа-зын тургузары.

Т. МОНГУШ.

нистер өки билди, а идеоло-гиянын, кижизилегин, ылангы ажалы коммунистер-нин ийити эртем-билдин бедидерин айтыртыларын шөө-лүг тоомчага албайн турган. Эрткен өөредиле чылында по-литеридилгени бо организаста-лыга багыт организастаан.

Ичингаш «Тилелге» кол-хозта спецалистер-биле ажалды кошкатканын, олар барык-ла ортукм экенон ажалдакчыларынн хулаа-гын холгаарлап турар. «Ле-нинчи орук» хозта партия организастааларынн ажалын контрольлаар эр-гени кошкак күсөдүн турар.

Партия райкомунга болгаш партия организастааларына чоруттуган беседаларын анализинден ап көрөөл, олар эге организаста бүгүзүнү ажалын кошкак талалын күштөдиреринче, ийитиз-би-ле оларын дайынчы арга-шпешчел, ат-аларын бедидеринче улагып турар.

Бистин партияны күштерин ийитин көрүлгө — партдо-кументилерин солукшкуну холбаштыр чоруп турар үеде коммунистерин тус-тузун-де беседалар партия эге орга-низастааларын ажалын эки-жидеринге, коммунистерин илекпейн болгаш харыс-са-газын бедидеринге улагу үжү-дүлгө. Ону моон солгаар-даа уламчылар херек. Бо чугула кемчегин партияны ажалдын стилин болгаш арга-методун улам сайырагачы-ларылга, коллектив бурчунда ийити ажил-херекке дөштүг салдарын чедирин турар кыл-дыр чорудары эржөк чугула.

В. ГУСЕВ.

СЭКП Каа-Хем райкомунун организастыг кидизинин ин-структор.

Республиканын улусчу контроль комитетинде

ХАРЫСАЛГАНЫ БЕДИДЕР

«Транселектотехника» н-н Кызылда транспорт бүдүрүл-гөсүнн автотранспорттун дүштүг ажалдагы беле-нин байдалын дугайында айтыртыны республиканын улусчу контроль комитети-нин хураалына чугаалашкан.

Көдөз ажил-агыл тоңчу-кен чык сорулгаларын кал-бартыр дээр организастаан «Транселектотехника» н-н транспорт бүдүрүлгөсү бол-гаш автокомандылар сөүлү чымдары хой санын авто-билдер-биле хандыртган.

Ычылда-даа көдөз ажал-агый бүдүрүлгөсүнн транс-порт-биле хандырып, «Сель-хотехника» каттыжымын-нын организастааларында автокомандыларын ажалдап турарында шыгыны чептер-барын ол хуралга дөмдөгил.

«1973 чылдын дүштүгүннн көдөз ажил-агый продуктту-ларын сөүртүлгө чык авто-командыларын болгаш өскө-даа транспорту хаара тудар бол-гаш оларын ажалдап ажил-агый министрлер Чувалдынын 1973 чылдын июнь 8-теги док-таалын болгаш «1973 чылда дүштүг ажалдап болгаш көдөз ажил-агый продуктту-ларын белеткенин хандыра-таалазы-биле кемчегер дугайында «Тыва АССР-ин Мин-истрлер Чувалдынын 1973 чылдын июль 11-теги док-таалын болгаш «Транселектотехника» н-н Кызылда транспорт бү-дүрүлгөсүнн (директору А. В. Шитанов, кол ийкелери Н. И. Браун) багыт күсөдүн тур-гун. Автомобилдер септел-гени болгаш техниктиг ажал-дазын багыт организастаан. Техниктиг ажалдаа стания-ын бар туржубе ол ажалды чолочулар боттары кылды турар.

Техниктиг ажалдаа стания-ын ажалды өй-шанда болгаш шыныраг чорударын багыт организастааларын чегелде 17 автомобильдин оонунга чүгө 1—2 авто-мобилди.

Бир эвас калевдарыг гра-фик баугаар хулаа алыр чөм-лөргө келген мал үстүндө ийиткан үе-шантан ажил, саалаг бээр болза, азы ол-за саалагта үедегил ол малды ооткарбайн барганда, оларын кодан ведомоузда айтканын баугаар хулаа алыр болгаш сенис-шырааан ба-рымаалап, чүгө 3 хуу ка-зылар.

Бода малды болгаш күштү пландан ажил сайын алыр болгаш күрүнө планын күсө-дүн таалазы-биле күш тү-сүлгө сайын — малды дунжаа-лаа, оон хулаа-даа турар кижилерин чугула сорулга болу-дур дээрин үндөс херек. Чугаа ийиткан Төрүн чуртга эки шыныраг болгаш хей ээти бөрү бис.

Е. СТРОГАНОВ.

Чон-Хемчик районда кидээ ажал-агый продукттуларын шыныраг болгаш оон бе-леткенин таалазы-биле кү-рүнө инструктор.

2-ги арын 1973 ч. сентябрь 5

 ДЕЛЕГЕЙ *до Куньинерде*

В. КНЯЗЕВ,
СЭТА-ның бороды.

Орус дыл-тайбыңнын, найыралдындылы

Сентябрь 3-те Болгариянын Варна хоорайга орус дыл болгаш литература башкыларынын бүтү делегей конгресси азыттыган. 45 чурттуу төлөөлөр — артемен-филологтар биле башкылар орус дылды өөредиринин теориясынын болгаш практикасынын дуржуугааын солчуру. Конгресс БЭП ТК-нын Бирги секретары, БЭП-нун Курене Чөвүлелинин Даргазы Т. Живковтун хүндүлүг зарфалаашкыны-биле артип турар.

Конгресске келген совет делегациянын составында ийи түс специалисттер — сүрагыл лингвистер болгаш литературоведтер, өөредилге номнарнын авторлары бар. Оларнын аразында — орус дыл болгаш литература башкыларынын бүтү делегей каттыжымшыкынын президентини академик М. Б. Храпченко биле МКУ-нун орус дылдын артемен-методиктиг төвүнүн директору филология артеменеринин доктору В. Г. Костомаров база бар, олар СЭТА-нын корреспондентизинге бо артемен-методиктиг үжүр-дузаанын дугайында, орус дылда даштыкыда доктаамал өзүп турар соңуургаадын дугайында чугаалааннар.

Славян үжүр-бизиктин төрөөн чурту Болгарияда болуп турар бо ужуражылга дыка хой чүгүдөр талазы-биле кайгамчык. Орус болгаш совет культуруга соңуургаадын даштыкыда доктаамал өзүп турары-биле холбаштыр орус дыл болгаш литература башкыларынын алды чыл мурунда Паришке тургустунган бүтү делегей каттыжымшыкынын бүтү национал артемен төптөрүн болуун методиктиг болгаш өөредилге ажил-чорудуугааын калбарырыне мобилизастап турар. Каттыжымшыкына ам делегейини 32 чуртун төлөөлөр турар чүгүе чингине кижигүнер безин 87 четкенин айтырга-ла четчир. Чижээ, каттыжымшыкынын чүгүе чалгыс кижигүнер — Польшанын артеменер академиясы безин 50 мун орус дыл болгаш литература башкыларын каттыжымшыкын турар.

Ажил-чорудуугааын алды чылмын дургузунда каттыжымшыкын 40 азыг бүтү делегей ужуражымшыкынын арттырар, ангы-ангы чурттарын дээди өөредилге черлеринде, гимназияларында, лицейлеринде оң-он мун башкыларын орус дыл өөредирин сайырагажыдырында мето-

диктиг дуза чедирип келген. Ангы-ангы чурттарын орус дыл артеменеринин күженишкенин чылдык-на улам көскү түнөөлөрүн берип турар дээринин бүзүрөдиг херечизи 1970—71 өөредилге чылында ол каттыжымшыкынын чуртукан анкетасы болуп, ол шинчилелдин бердингенерин өзүгээр алырга, ам делегейини 81 чуртунда орус дылды өөредип турар болган. Бүтү дилеттерде 14 миллион азыг кижиг орус сөстүн байлактарын шингээдиң ап турар. Орус дылдын өөредилге помун азыдып, орус болгаш совет литератураны номчуп турар кижилерин ортумак назыны элөөн улуг бооп турары солун. Ол болза делегей культуразынын үндөсинерин шингээдиң ап турар чүгүе школары биле студент өвөс, харын специалист, инженер, медик безип совет артеменин болгаш культуранын байлактарын шингээдиң албайн, болуун билгелеринин адыры-биле амыг үдө бурунгаар шимчээр аргаа чок дээрин херечилеп турар.

Амгы конгресстин сорулгазы — ангы-ангы чурттарда оң-он мун башкыларын болгаш артеменеринин орус дыл дугайында билгелерин ботта-

рынын дынмактыларынга чедиринге, оларга өөредиринин аң чаа методтарын бээрлге дузаалаары болуп. Орус дылдын өөредилге номнарнын совет болгаш даштыкы филологтарын каттыжымшыкынын коллективинин белеткеп кылырынн аржежок чугулаанын дугайында айтырыгы Варнага база чугаалажыр. Ангы-ангы чурттарда орус дыл артеменеринин дыка хой артеменеринин орус дыл өөредиринге дузаалаар номнарнын Советтер чуртуну амыдралын, оон кижилеринин, айыл чок чорук болгаш бажыг тайбың дашт демиселге оон чедирингенин дугайында билгелерин негедиринге элөөн калбаа-биле азыгларын саналап турар. Делегейини хой-хой чурттарын университеттер болгаш гимназиялар башкыларынын хой мун кижилер отарына МКУ-нун артемен-методиктиг төвүнүн Москвада үндүрүп турар «Русский язык за рубежом» («Даштыкыда орус дыл») деп журналы улуг дузаа чедирер. Оон негедиринин дугайын оон 27 мун саныг бүтү тиражы бары-ла чүс чуртта чыгыс-буура тарар турары херечилеп турар.

Н. ЖЕЛЕЗНОВ.

Өөрүшкүвүс

Бистин Улуг-Хем район эмдэгенин аймактыкчылары чоңга медицина дузаа амыгы үенин негедилге дүшүрт тургузарыне бүтү күжүп салып турар. Коллективтин материал-техниктиг базааы экижип, машина-техника биле хандырыган.

Мында аймактыг турар экижипер чоң мурунга боттарынын хүлөөлөгенин болгаш харымсалгазын эки билдирер. Район эмдэгенин кезип эмээр салбырынга бир ай дургузунда эмдигин чыгак ол бүтүп экижип көрдү. Салбыр артеменерин Алда Кыргысцова Сирападысцова эмдиге-ээлдер чалдып, аймактыг беким мергежилди, улау-биче аарыг кижилерге эңиче артип киле болду.

Ол ышкыш кезер экижипер И. Зингер, В. Меллер, эмдиге, медицина сестралары К. Дүмен-оол, Л. Николасова, санитарка А. Кадотчикова оларнын аарыг улуска сатып чоңаачал, чаагай сепилдин үнелген бижээс фактыларын мында демдөгел дептеринден көрүп болур. Оларнын ичинде Дагбадай Секек-ооллар мында деп бижээс болду: «Хүндүгү эмдиге, Иосиф Иосифович, Алда Кыргысцова, Вячеслав Григорьевич, медсестралар Кара-кыс Дүмен-оол, Лида Николасова, бистер маапа бир ай чыгам эмдиге. Силерин беким мергежилди, сатып чоңаачыр эмдигеринин база сестраларын эки ажаалжынын ачындаа сепил бердиңиз. Бичаган Силерге чүрчүктүн хамызын оорун четтиргенин илгериледилеңиз».

Чоңмун калдыкын камгалагында мергежилди, төлөтүп бараан болуп турар ол коллективке өөрүп чүрчүлгенин илгерилеңиз. Т. ОУПР-001. Улуг-Хем район.

Бо чылдын июль айда чүс. Брак черке коммундоргоал чораш кезиге урууларын алазы кезертен арааш Төлү эмдиге-ээлдер чылдык болду. Хой хан төктүшкүндөн оон калдык дыка баксыраан, элөөн берге байдалда турган. Аарыг кижиге хан кууду, дүргөн дуза чедирер негетине берген.

Ону дынааш СЭК-нин Бай-Тайга районуна аймактыкчылары Чамрак Кок, Николай Ооржак, Борис Оуур-оол олар боттарынын ханын эки туразы-биле халаска берип, чаагай сепилди мөзү-шынарын көргүзүп, аарыг кижиге амы-тынын айымдап чалатканнар.

Экижипер Семен Барчын-ын, Усун Даштыгын болгаш медсестраларын сатып чоңаачыр-биле үргүлчү хайгарар, билдигини үндөилеңиз урууларын аама Хошмуну Алай дүргөн сөзү.

Устуде артемен коллективне өт-булестини мурунунда ханы өөрүшкүвүсү илгериледилеңиз. Б. БАГАВ-ООЛ.

Уксаажыдылга ажылыны

Республиканын Пушкин атыг библиотеканын көдөз ажаалжыг аймактыкчыларын хандырып турар килдиз «Уксаажыдылга ажилы» — беким деңгелче деп темага номнар делегезин белеткен. Бо делегезе чылдыктыг номнар алаңгы мал ажаалжыг тускай артеменеринге солун болгаш ажаалжыг болуп турар. Делегезе кижип турар чамдык солун номнарнын кыска утказы-биле номчуучуларын таныштырып көрөй.

Көдөз ажил-агы малдарын уктуг уксаалыг шынарын өң-не малаптын-биле үнелген көрүпүп аргазы — оларнын төл-салгалын шынарын шинчилеп көрүп болур. Чижээ, бузуны улам ийи ажаалжыг чогумчалыг бо дээринин дугайында айтырыгы чүгүе оон төл-салгалын продукттуулун дугайында сан-барымдаалар бар турда, ынчан шийитиреп болур. Төл-салгалын шынарын барымдаалап төлөөр болгаш ол хыналдага үндөилеңиз алдыган сан-мелдөөлөр генетиктиг факторларга, ол ышкыш долгандыр турар чүдүлдер калсырашкан ызыгуур-салгал демдектерин тодарыдынын болдунар аргазын берип турар. Малдарын чамдык демдектер, чижээ, өң-чүзүм, ханынын хаммаажыр бөзү белең-не өскерилбес болгаш ызыгуур салгалындын бүрүн хамаажыр болулаар. Бичагалык долгандыр турар чүдүлдер боттут салдарын чедирип турар ындыг демдектер база бар. Малдын үр-төл бээр аргалыг ындыг демдекке хамаажыр турар. Чогум-на ол бүтүпүн дугайын көдөз ажил-агы артеменеринин калдыкы Г. И. Ивановтун «Бугаларын бүдүрүчүлүг аргалыг болгаш бээр төлүн барымдаалап үнелээр» деп номунда чугаалап турар.

Буганын үнелөөшкенин оон бодунун хууда шынарын болгаш төртүтүгүн угун ба-

рымдаалап чорудар дээрин ук номда база-ла чугаалап турар. Инектерин болгаш хунажыларын тарып боозтанынын баштайгы база төчүтүгүн үчүдүн организастарын номда тодаргай бижээп.

Анык бугаларын бүдүрүчүлүг аргалыг болгаш төртүтүгүн бооздаларын шынарын барымдаалап баштайгы үнелөөшкенин кыллары — уксаажыдылга станцияларын беким продукттуул малдарын тургузар талазы-биле ажаалжынын аржежок чугула негедиле.

Н. Колышминин «Сүткүр-эктир малдын селекциясы» деп номунда сүткүр-эктир малдын селекциянын теоретиктиг үндөсинерин болгаш практиктиг аргаларын тайылбырлап турар. Ол уксаалыг инектеринин хевир-бүдүрүчү болгаш продукттуулун характерлеп көргүсөн, оон демдектеринин өскерилерин, катталарын база ол демдектерин аразында харылаа байдалын анализтөө болгаш уг уксаалыг анык база улук инектерин үнелөөшкенин методтарын чижээк кижип. Инектерин уг-улаанышкын болгаш уксаа-бөлүс айы-биле өстүрүп үдө, оларын шилин алырын болгаш шын тарыштыр эжештеринин системанын авторун бодуну ажаалжы кылган төлөөр болгаш бижээшкан, бүдүрүчү бугаларын болгаш инектерин уксаалыг шынарын үнелген көрүпүн методтарын, оларнын салгалынын бижик-туруштуун илгериледилеңиз аргаларын көргүсөн.

А. И. Николасовтун бижээс өөредилге номунда хойларын өстүрүп, төртүтүгүн угун, үр-төлүн шынарын, бүдүрүчү, продукттуул барымдаалап шилин алырын тодаргай бижип көргүсөн. Бо ном колхозтарын болгаш совхозтарын зоотехниктеринге кончут солун болгаш ажаалжыг болуп турар.

Көдөз ажил-агы артеменеринин калдыкы Ф. М. Доброгорскийн «Далгыч черини

Бо номнарны номчунар

хой амылынга уксаажыдылга ажилы» деп номунда Даг-Алтайда хой ажаалжыда чорудуп турар уксаажыдылга ажилын болгаш далгыч черлерге тааржыр чаа уксаалыг хойларын тургузкааын чугаалап турар.

Я. Л. Глембоцкийн болгаш Е. К. Дейманнын «Чингис-нарын дүнтүг хой амылында уксаажыдылга херээ» деп номун ССР-де нарын дүнтүг хой ажаалжынын амыг байдалында тураскалтыган.

Оон ылай, Б. П. Волнолюбовтун, Д. И. Грудевтун «Харан амылында уксаажыдылга херээ», В. И. Тихоновтун «Малдын селекциясына хан бөлүктөрүн амылаары», Р. П. Васильевтун, А. П. Солдатовтун «Рекорд инектеринин уксаалыг ужуру-дузасы» деп номнары болгаш өскө-даа солун номнар уг делегезеде киргизилеңиз. Бо номнарны мал ажаалжынын тускай артеменерини номчуп ажаалжар болза, олар боттарынын практиктиг ажаалжы ажаалжар болур дыка хой ажаалжыг чүдүлдерин билеп алыр.

Ф. СОКЛОВ, республиканын Пушкин атыг библиотеканын көдөз ажаалжыг аймактыкчыларын хандырып килдизинин өргөлекчизи.

Футболистеривисте

МОСКВА. ССР-нин бүт бөмбүнүн талазы-биле шилиндик командазы делегей чемпиону командазы илередиринин маргалаагында шилинде ужуражымшыкынын үргүтүлүп турар. Чилинин командазы-биле ужуражымшыкынын мурунда совет футболистер ГФР-нин командазы-биле эш-хуурун маргалаазын база эрттирер. ССР-нин шилинде командазы Москва чогууда Новогорскда улуг тренер Евгений Горанскийн удурулганы-биле ол маргалаага белеткенип турар.

ЧУРУКТА: ССР-нин шилинде ойнакчыларынн бирээс А. АНДРИАСЯН.

В. ЗУФАРОВТУН фотоу. (СЭТА-нын фотохроникасы).

1974 чылдын солуннарынга болгаш журналдарынга чагыдылга чоруп тур

„ШЫН“ солунну чагыдып алырынче далажыңар

чагыдылганын өртөө:

чылда — 6 рубль,
алды айда — 3 рубль.

ЧАГЫДЫЛГАНЫ: «Союзпечать» чери, харылзаа салбырлары, албан организация, бүдүрүлгелерде, колхоз, совхозтарда хей-ниити тарадыкчылар хүлээп ап турар.

С. ФЕОКТИСТОВУН «ХЕМЧИК ХЕМНИН ДЕЛГЕМНЕРИНДЕ» деп фотоу.

ЧАА АВТОБУСТАР

Курганын автобус заводу-нун элээр конвейеринде сентябрь 3-те «КВЗ-685» дээр чаа хевирин автобустун эң баштайгы болуу кылдынып үнгөн.

Ол чаа хевирин машинаа мурундагызында хой — 21 олуттук. Кандыг-даа агаар үндө ол доктаамал «өрөөл» иштинде ышкыш агаарлыг болдунар херекселдерлиг. Амыгы үенин материалдарын ажаалжар чорук оон маңзар хуусаадын барык ийи катат узааткан.

Чыл төчүзүңе чедир кургачылар ындыг ийи мул автобустарын кылып үндүрер.

(СЭТА).

БАЙКАЛГА УЖУРАЖЫЛГА

ИРКУТСК. (СЭТА-нын көр.) Байкалдын өрнүндө Несчаная мугулурунга хөлдөргө болгаш суг хөлбектеринге бүдүмелдерин база энергиянын өргөдөлүг шимчөөшкенин айтырыгынын талазы-биле үшкү Бүгү-өлөдө чөвүлүс дугайы сентябрь 3-те ийи азыттыган. Артеменеринин ол ужуражымшыкында сүрагыл артеменерин, чуртун артеменерин, институттарын болгаш дээди өөредилге черлеринин ажаалжычылары, бажы ажил-агынын министрствозун, мелиораторын болгаш суг ажил-агынын төлөөлөкчилерин, суг агаар албан черлеринин ажаалжычыларын чыгган.

73-ТУН ЛОТЕРЕЯЗЫ:

АЛДЫГЫ ҮНДҮРҮЛГЕ

Россия Федерациязынын хоорайларында, ажаалжы суураалында болгаш көдөз чуртуканлыг черлеринде РСФСР-нин 1973 чылда аша-бараан лотереязынын алдыг хантыг «Полет» болгаш «Заря» дээр ар, херээжен кижилер шактары бир чыл мурундалаазында дыка хой ойнаатынар. Хеп чурт «Чайка» машинаны, аргылыг хевирини, кофе соктаажын, алтым-ий саклынарын бо чылын ойнаашкыны бир-ле дугаарында кирген.

СЭТА-нын корреспондентини Россия Федерациязынын Сан министерствозунга баарга, бо чылын 72-тин лотереязында хөдөөргө, ойнап алып чүдүлдерин санын көвүдөткөн деп аңаа дыннаткан. Алдыг үндүрүлгенин кол-да ойнап алып чүдүлдерин — «Москвич-412» дээр 46 автомобиль болгаш «Запорожец» дээр 46 автомобиль болуп. Оон өскө улуг-улуг ойнап алышыдынар аразында — ангы-ангы марганын 230 мотоциклдери, оон иштинде «ИЖ-Юштер-3» дээр кожуктуг мотоциклдер, 1.840 соодукчулар, хеп чурт 460 машиналар база бар.

Ол ышкыш паниолар, «ВЗФ-201» болгаш «Сокол» дээр радиоприемниктер, алдыг хантыг «Полет» болгаш «Заря» дээр ар, херээжен кижилер шактары бир чыл мурундалаазында дыка хой ойнаатынар. Хеп чурт «Чайка» машинаны, аргылыг хевирини, кофе соктаажын, алтым-ий саклынарын бо чылын ойнаашкыны бир-ле дугаарында кирген.

Лотереянын чурумун өзүгээр эг-сеп ойнап алган билеттеринин ээлери оларнын өртөө акшаны ап база болуп. Оон ангыда алдыг үндүрүлгеге ажаалжы ойнаашкынар, оон иштинде хой түпкү — 500, 300, 250, 200, 150 болгаш 100 рубльдин ойнаашкынары база бар.

Чолаачы болуксаарларга

Колхозтарын болгаш совхозтарын чоруткан кижилеринден Кызылдын автошколазы чолаачыларын белеткеп турар. Кичээлдерин тыва дылга эрттирп турар. Чолаачы мергежилдин чедип алырын күзөөннер билдиринишкенин кирип болур.

Автошколага кичээлдер сентябрь 13-те эгелээр. Өөредилгенин хөлезини 144 рубль. Школанын адреси: Кызыл, Шевченко 113-а. Телефон 34-94.

КУРС ДООСКАННАР

Кызылдын көдөз ажил-агыг техникумун чамында билит бөлүмдөрүнүн куруу республиканын колхозтарында, совхозтарында келген 16 кижини мал тарып бооздор текниктиг кылдыр өөредип белеткен. Ийи ай чыгып үдүргүзүндө өөргөп, ажаалжы талазы-биле чогуур теоретиктиг болгаш практиктиг билгелерин олар алган. Олар Бин-Хем районун «Саян» совхозна оон латук практика эрттирген 700 баш хойну тарып боозады, тускай артеменеринде ужуражып, ажаалжы дуржуугаа-биле танышкан.

Техникумун башкылары В. И. Вапеккина, Г. Ф. Стусова, М. В. Иванова, И. И. Ермолина оларга өөредилге үдөзүндө эки билгелерин берген дээр курстук дынмакчылар өөрүп четтиргенин илгериледилеңиз.

Мал тарып боозадыр техникум хаммаарышкан ажил-агыларын ажаалжы-биле чорутканнар.

А. ООРЖАК.

Телевидение

СЕНТЯБРЬ 5-ТЕ
МОСКВАДАН

16.15 — «Частың он чеди шинчилеңиз». Хей сөрөлүк үрүн-чөтөн телефильм. 1 сериясы. 17.15 — Т. Хренниковтун чогаалдарында концерт. 18.00 — «Уес. Информастыг программа. 18.30 — Өңүт телекөргүзү. Эштинин, суге шурарынын, суг позозун талазы-биле делегей чемпиондында. 19.00 — «Позия» А. Фатьянов.

КЫЗЫЛДАН

19.30 — Телемөдөөлөр. 19.45 — Фильмни урууларга. 19.55 — Телемөдөөлөр. 20.05 — Чардадар. реклама. 20.10 — «Волга хем агын чидир». Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН

21.00 — «Кесерове область туртка настык тур. 21.05 — «Останкинода концерт студия чалап тур. 23.00 — «Уес. Информастыг программа. 23.25 — 01.45 — Өңүт телекөргүзү. Футбол талазы-биле делегей ужуражылга. ССР-нин болгаш ГФР-нин чылдык командадарынык оюну.

Агаар

Кызылдын агаар станциязын медээзин өзүгээр алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга шокор булуттаар, чабас. Барын уг-улаанышкынын хаттын дүргөн секундта 5—9 метр чедер.

Агаарын температураа далгыч черлерге 15—19, өскелеринге 20—24, Кызылга 22—24 градус чыгып болур.

Редактор В. С. ПАВЛОВ.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Дүш болган» адреси 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Кара эленинде» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Полкнут огу» 15.00, «Ошкү мыйызы» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Киночылы» 9.15, 10.45, «Төрөөн чуртунда ыракт» 12.15, 14.00, 15.45, «Шинчи чорук» (2 серия катат) 17.30, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕЗИ: 1667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко куумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: «Алаады» 23-54, харымсалгалы секретарынын 23-35, паргилжиги килдизинин 21-47, үлөгүтү килдизинин 22-64, чаага килдизинин 31-75, корректорларын 27-41. Солун келбейн баргаа 32-75

Редакторун 24-63, редакторун оралакчыларын 35-24, пропаганда амылдар килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, көдөз ажил-41-27, информация база совет тургузуг килдизинин 20-60, бухгалтеринин 31-75, корректорларын 27-41. Солун келбейн баргаа 32-75

Солун неделяда 6 катат үнер

Пар, ама 2. Тираж 15.953 ЧАГЫГ № 2295.

АССР-нин Министрлер Чөвүлелинин Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном сазынын херектеринин талазы-биле өргөлөткөн типография. (Кызыл, Шетинкин-Кравченко 1), ТС-01355.